

Сучасні концепції національної безпеки: порівняльний аналіз моделей США, ЄС та України

Андрій П. Крап ¹ *

¹ ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (Україна). Кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільно-гуманітарних та фундаментальних дисциплін.

* Автор-кореспондент, e-mail: a.krap1412@gmail.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

Формування теоретичних рамок та розробка практичних пропозицій щодо вирішення виникаючих ризиків, загроз та вразливих ситуацій для національної безпеки актуалізуються на тлі російсько-української війни, геополітичної нестабільності та зовнішнього тиску. Метою дослідження є компаративний аналіз сучасних концепцій національної безпеки України, європейської спільноти та США в контексті актуальних викликів сучасності. У дослідженні з'ясовано, що агресія РФ в Україні ускладнила проблеми глобальної безпеки, вимагаючи підвищення здатності державних інституцій підтримувати належний рівень національної безпеки. Встановлено, що слабкий державний безпековий індекс для України сягнув критичних значень у 2023 році, актуалізуючи імператив протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам. Обґрунтовано, що еволюційний ландшафт національної безпеки, що характеризується підвищеною нестабільністю та зазнає суттєвого зовнішнього тиску, потребує ретельного перегляду в контексті функціонування системи державного забезпечення національних безпекових інтересів. Проаналізовано безпекові концепції США та Європейського Союзу в аспектах успішних практик підвищення рівня національних безпекових гарантій. Емпірична інформація, проаналізована у статті, підкреслює нагальну необхідність ефективного стратегічного планування та інтеграції інноваційних операційних рамок для підвищення рівня національної безпеки України. Результати дослідження підкреслюють значимість синергізації зусиль та координованої взаємодії між країнами глобальної спільноти, що зазнають аналогічних загроз для захисту національного суверенітету та територіальної цілісності, що актуалізується на тлі стрімкої динаміки геополітичного середовища.

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.2.03](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.2.03)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

КЛЮЧОВІ СЛОВА

національна безпека, загрози, концепція безпеки, взаємодія, геополітичні ризики, стабілізація

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

Modern Concepts of National Security: A Comparative Analysis of the US, EU and Ukraine Models

Andriy Krap ¹ *

¹ *Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine). PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian and Fundamental Disciplines.*

* **Corresponding Author**, e-mail: a.krap1412@gmail.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.2.03](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.2.03)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution – NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The formation of the theoretical framework and the development of practical proposals for solving emerging risks, threats, and vulnerable situations for national security are actualized against the background of the conflict of Russia-Ukraine, geopolitical instability, and external pressure. The purpose of the study is a comparative analysis of modern concepts of national security of Ukraine, the European Community, and the United States in the context of current challenges of the present. The study found that Russia's aggression in Ukraine has complicated global security problems, demanding an increase in the ability of state institutions to maintain a proper level of national security. It is established that the weak state security index for Ukraine reached critical values in 2023, actualizing the imperative of confrontation with external and internal threats. It is substantiated that the evolutionary national security landscape, characterized by increased instability and undergoing significant external pressure, requires careful revision in the context of functioning of the state security system of national security interests. The security concepts of the United States and the European Union in the aspects of successful practices of raising national security guarantees are analyzed. Empirical information analyzed in the article emphasizes the urgent need for effective strategic planning and integration of innovative operational framework to increase the level of national security of Ukraine. The results of the study emphasize the importance of the synergization of efforts and coordinated interaction between the countries of the global community, which experience similar threats to the protection of national sovereignty and territorial integrity, which is actualized against the background of the rapid dynamics of the geopolitical environment.

KEYWORDS

national security, threats, security concept, interaction, geopolitical risks, stabilization

1. Вступ

Під національною безпекою держави розуміється рівень захищеності суспільства, спроможність держави протидіяти руйнівному впливу зовнішніх чинників та успішно адаптуватися до динаміки міжнародного середовища. Ефективність функціонування держави суттєво знижується через сучасні геополітичні виклики та ризики, що несуть загрозу національній безпеці на тлі глобальної непередбачуваності. Виправлення цієї ситуації вимагає визначення стратегічних напрямів інституційних змін у системі державного управління безпековими процесами, з урахуванням актуальних викликів. Динаміка геополітичного ландшафту в глобальному масштабі зумовила очевидні порушення загальноприйнятого міжнародного правопорядку, що суттєво ускладнює захист національних інтересів держави в умовах небезпечних викликів.

Окремі сучасні дослідники [1; 2] вбачають потенціал оптимізації стратегій національної безпеки у гармонізації основних соціально-економічних та політичних факторів на тлі гарантій кібербезпеки, водночас інші [3; 4] акцентують увагу на необхідності оптимізації організаційно-правових та інституціональних засад публічного управління в безпековій сфері. Формування надійної та ефективної концепції національної безпеки в Україні вимагає запровадження нової моделі, з імплементаваними принципами гарантій безпеки США та європейської спільноти. Це передбачає вдосконалення принципів, інструментів, методів і структур управління з одночасним посиленням захисту національних інтересів від ризиків і загроз суверенітету, територіальній цілісності та загальній безпеці держави як у сьогоденні, так і в довгостроковій перспективі.

2. Огляд літературних джерел

Сучасні методи забезпечення державної безпеки підкреслюють систематичний підхід до аналізу політичних та правових явищ, підкреслюючи їх взаємопов'язаність та позиціонуючи національну безпеку як відкриту систему державного управління. Viden [1] зауважує, що ефективність державного управління є ключовою у встановленні стійкого стану, особливо в контекстах, позначених збройним конфліктом або післявоєнною реконструкцією. При цьому, необхідними передумовами є дотримання принципів демократичності, підзвітності, прозорості та верховенства права. Водночас, Lysenko та ін. [13; 14] стверджує, що механізми державного управління для національної безпеки повинні відповідати міжнародним стандартам та бути вмілими виконувати внутрішню та іноземну політику, зосереджену на безпеці та демократичному прогресі. Lysenko та ін. [13; 14] ілюструють неефективність концепції національної безпеки України системними недоліками, що посилюються важкими фінансовими, економічними, соціальними та політичними кризовими явищами. Наслідками зазначеного є виснаження державних фінансів, поширеність корупції, демократичні спотворення та зниження соціальних стандартів.

Sirleaf [17] пропонує вивчити національні, регіональні та місцеві структури місцевого управління для посилення заходів безпеки. Цей підхід дозволяє включити нюанси регіонального розвитку, сприяє міждержавному співробітництву та прискорює досягнення бажаних цілей. Klijn & Korpenjan [12] розширює позицію попереднього автора, стверджуючи, що крім цих зусиль, суб'єкти державного управління повинні приймати сучасні інноваційні інструменти та стратегії, включаючи інноваційні підходи до цифровізації, для підвищення забезпечення державної безпеки.

У період воєнного стану значний деструктивний вплив зумовлює інституційні зміни та трансформацію неформальних інститутів, а підвищена нестабільність посилює питання безпеки на всіх рівнях державного управління. Учені [15] підкреслюють необхідність спільних зусиль між різними елементами рамок державного управління, включаючи урядові органи, місцеві адміністрації та організації громадянського суспільства. Створення та виконання фінансових, соціальних та ринкових механізмів для інституційної трансформації в таких обставинах стає першочерговим.

Низкою вчених [7] зацентровано на необхідності скоординованих зусиль між державним управлінням та суспільством в контексті національної безпеки, що дозволяє швидко адаптуватися до зовнішньої та внутрішньої динаміки. Зворотна ситуація призводить до

ігнорування громадської думки, низької прозорості та відсутності демократичних стандартів в адміністративних процесах. Зокрема, корупція виникає як значна загроза державній безпеці, привертаючи увагу з боку вчених, таких як Degli Esposti та ін. [2]. Він наголошує на таких потенційних наслідках корупції, як компрометація державної безпеки, підриг національного суверенітету та розмивання довіри громадськості до інститутів влади. За словами Degli Esposti [2], система національної безпеки дуже сприйнятлива до внутрішніх політичних та суспільних змін. Зниження довіри громадськості до органів влади суттєво знизило оперативну ефективність управлінських дій та підсилило порушення безпекових аспектів.

Актуальність проблеми формування ефективної стратегії національної безпеки на тлі подій в Україні підкреслює необхідність подальшого розширеного дослідження обраної тематики. Це дослідження має на меті закласти теоретичну основу та надати практичні поради щодо захисту національної безпеки, зважаючи на практичні концепції формування і впровадження стратегій та механізмів його виконання у розвинених країнах світу.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є компаративний аналіз сучасних концепцій національної безпеки України, європейської спільноти та США в контексті актуальних викликів сучасності.

4. Методи та матеріали

У дослідженні використовуються загальні наукові методи, фундаментальні дослідження та наукові підходи, що охоплюють:

- систематичний аналіз, синтез та наукову абстракцію для визначення ядра державного управління в контексті національної безпеки та деталізації його функціоналу;
- компаративний аналіз сучасних концепцій національної безпеки США, Європейського Союзу та України;
- використання табличних та графічних методів для візуальної репрезентації результатів дослідження.

Матеріалами дослідження слугують публікації національних та міжнародних дослідників, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus, Web of Science та статистичних даних, повідомлених міжнародними організаціями, що охоплюють 2019-2023 роки: Індекс демократії, Індекс крихкості тощо.

5. Результати та обговорення

Питання формування ефективної стратегії забезпечення національної безпеки охоплюють конкретні дії щодо внесення змін та оптимізації чинного галузевого законодавства, визначення принципів та інструкцій для своєчасного виявлення, запобігання та усунення загроз національній безпеці органами державного управління.

У Стратегії забезпечення державної безпеки, ухваленій 30 грудня 2021 року Радою національної безпеки і оборони України [18], систематизовано перелік загроз, що включає в себе:

- 1) недосконалість механізмів правового, кадрового, організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення;
- 2) неефективність державного управління в галузі;
- 3) непослідовність процесу реформування окремих компонентів безпеки;
- 4) лімітованість бюджетних ресурсів держави;
- 5) переважання інтересів олігархічних кланів та високий рівень корупції.

Враховуючи поточну ситуацію, територіальна цілісність України перебуває під загрозою, а гарантії її суверенітету суттєво скомпрометовані. Ескалація нестабільності в Україні та сусідніх з нею державах спонукає до рекомендацій щодо проведення міжнародних емпіричних оцінок. Такі оцінки передбачають розрахунок Індексу державної нестабільності для кожної країни, який допомагає оцінити стан і траєкторію діяльності уряду та виконання ним своїх обов'язків. Розрахунок Fragile State Index дає змогу оцінити ефективність державного управління національною безпекою та визначити «вузькі місця» у даній сфері. Методологія визначення

Fragile State Index враховує аспекти стійкості до викликів та загроз, внутрішніх невирішених конфліктів, ризику потенційного розпаду держави. При цьому, збільшення показника Fragile State Index репрезентує наростання кризи у суспільстві та зниження рівня національної безпеки, підвищення вразливості до зовнішніх загроз та внутрішньої конфліктності.

Дослідження Fragile State Index у 2020-2023 роках демонструють суттєво вищі показники для країн, що межують з Україною, що зумовлено ескалацією військового конфлікту. Зокрема, для України індекс має діапазон FSI 68,6-95,9, а для Молдови – 64,5-67,4 (рис. 1).

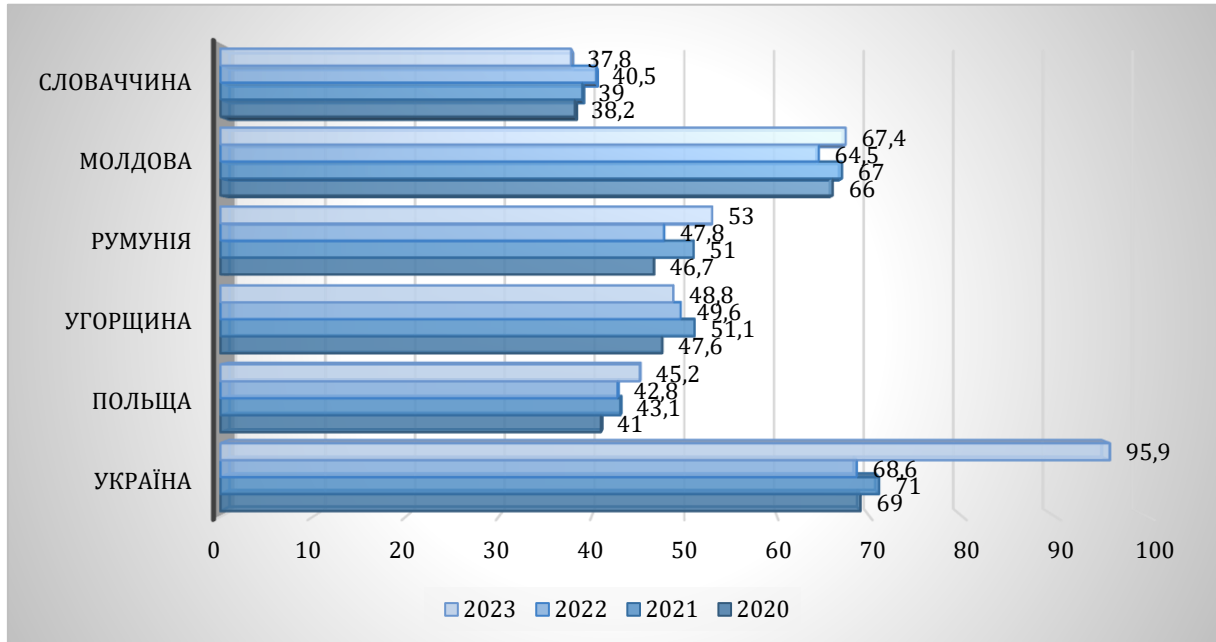

Рис. 1. Fragile State Index у 2020-2023 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [8–11].

У 2023 році загальний геополітичний європейський ландшафт характеризувався помітною дестабілізацією. Військовий конфлікт в регіоні інтенсифікував загальну політичну нестабільність. Разом із тим, нетривала криза може слугувати каталізатором для апгрейду безпекових стратегій, оптимізації державно-суспільної взаємодії, зміцнення окремих складових національної безпеки.

Для вимірювання прогресу демократичних трансформацій використовують Індекс демократії (Democracy Index). Його динаміка за часовий відрізок 2020-2023 рр. (рис. 2) дозволяє відслідкувати характерні тенденції. Зокрема, держави-члени євроспільноти із досліджуваної вибірки належать до держав із недосконалим розвитком демократичних процесів, про що свідчить діапазон Democracy Index: 6,01 – 8,00. Водночас, для України та Молдови – країн з перехідною економікою – характерною є гібридна демократія (Democracy Index 4,01–6,00).

Найбільш розвинена система гарантій національної безпеки функціонує наразі у США. У її основі лежать підтримка військової переваги у глобальному масштабі, налагодження союзницької взаємодії з сильними державами, збереження обороноздатності країни на максимальному рівні, що дає змогу успішно протистояти потенційно руйнівним діям.

Аналіз стратегії національної безпеки США (National Security Strategy of The United States of America) 2022 року дає можливість ідентифікувати основні її посилення [16]. У Стратегії актуалізовано ключові безпекові виклики сучасності, зокрема, підвищення конкуренції між потужними країнами щодо впливу на міжнародний порядок, а також транснаціональні загрози – тероризм, динаміку клімату, загрозу енергетичній та продовольчій безпеці тощо. Стратегія акцентує вступ глобальної спільноти у «вирішальне десятиліття» та концентрує зусилля США на основних стратегічних безпекових напрямках: модернізація та зміцнення армії; взаємодія з партнерами та союзниками для інтенсифікації загального впливу на розвиток глобального середовища; укріплення геополітичних позицій.

Глобальна стратегія зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу, прийнята у 2016 році, детермінує напрямки діяльності ЄС в контексті вирішення проблем енергетичної безпеки, гібридних транснаціональних загроз, міграції, зміни клімату [1; 12]. Серед стратегічних

пріоритетів Стратегія виділяє інтегрований підхід до подолання криз, підвищення обороноздатності регіону, забезпечення стійкості, розвиток міжнародного співробітництва. У межах Стратегії були визначені ключові принципи позиціонування ЄС у міжнародному полі, а саме – підтримання правил глобального порядку та сприяння збереженню миру.

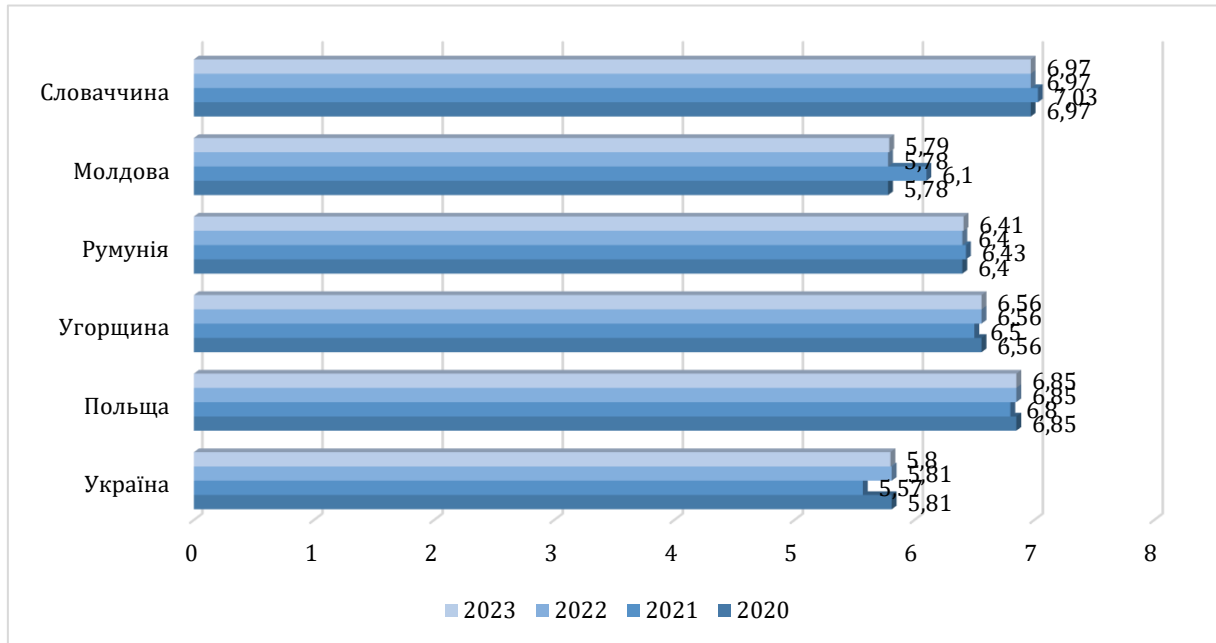

Рис. 2. Динаміка Democracy Index у 2020–2023 рр.

Джерело: сформовано автором на основі [3–6].

Водночас, у рамках Глобальної стратегії детерміновано пріоритети в зовнішній та безпековій політиці євроспільноти:

- безпека суспільного розвитку;
- соціальна стійкість у країнах, що розвиваються, прилеглих до ЄС;
- комплексна концепція розв'язання конфліктів;
- відкритість регіональних систем для співпраці;
- пріоритет встановленого глобального міжнародного порядку щодо гарантій прав людини і сталого розвитку.

Поряд із врегулюванням зовнішніх криз та зміцненням потенціалу, ЄС також має бути здатний сприяти у забезпеченні захисту своїх членів та своїх інституцій. У Стратегії ЄС акцентовано, що досягнути стійкого глобального миру можливо лише у межах стійкого регіонального та міжнародного партнерства. Також, у документі закріплені наміри розвитку потенціалу швидкого реагування, зокрема – через нівелювання перешкод формуванню військ, що знижує ефективність Спільної безпекової та оборонної політики.

Україна володіє потенціалом гаранта забезпечення стабільності в європейському регіоні. За умови активної підтримки зі сторони ЄС та США вона зможе реалізувати власні регіональні амбіції, реалізувати системні реформи на державному рівні. Водночас, процес вимагає належних гарантій безпеки, що повинні бути сформовані в межах єдиної ефективної концепції національної безпеки.

6. Висновки

Ескалація конфлікту РФ та України посилює геополітичну нестабільність європейського континенту. Як наслідок, рівень державної безпеки низки країн суттєво знизився. Значення Fragile State Index (95,9) для України вказує на підвищені ризики дезінтеграції. Результати дослідження демонструють тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку демократичних процесів, корупції та загальною ефективністю державного управління національною безпекою. Для України властивими є підвищена загроза збереженню державного суверенітету та територіальної цілісності, більша уразливість до криз та конфліктів, що потребує значних управлінських ресурсів. Водночас, як свідчать результати аналізу досліджуваної вибірки, для

країн-членів європейської спільноти характерним є вищий рівень забезпечення національної безпеки, що свідчить про ефективність стратегії національної безпеки ЄС. Щодо США, пріоритетами залишається підтримка військової переваги у глобальному масштабі, налагодження союзницької взаємодії з сильними державами, збереження обороноздатності країни на максимальному рівні, модернізація армії.

Дослідження підкреслює нагальну необхідність ефективного стратегічного планування та інтеграції інноваційних операційних рамок для підвищення рівня національної безпеки України.

References

1. Biden, J. R. (2021). Interim national security strategic guidance. *The White House*, 8. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/AD1157244>
2. Degli Esposti, S., Ball, K., & Dibb, S. (2021). What's in it for us? Benevolence, national security, and digital surveillance. *Public Administration Review*, 81(5), 862–873. <https://doi.org/10.1111/puar.13362>
3. Democracy Index. (2020). Economist Intelligence. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/>
4. Democracy Index (2021). Economist Intelligence. <https://www.eiu.com/n/democracy-index-2021-less-than-half-the-world-lives-in-a-democracy/>
5. Democracy Index. (2022). Economist Intelligence. https://www.eiu.com/n/wp-content/uploads/2023/02/Democracy-Index-2022_FV2.pdf
6. Democracy Index (2023). Economist Intelligence. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>
7. Dimitropoulos, G. (2020). National security: The role of investment screening mechanisms. In: Chaisse, J., Choukroune, L., Jusoh, S. (Eds.), *Handbook of international investment law and policy* (pp. 1–37). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-5744-2_59-1
8. Fragile State Index Annual Report (2020). <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2020/05/fsi2020-report.pdf>
9. Fragile State Index Annual Report (2021). <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2021/05/fsi2021-report.pdf>
10. Fragile State Index Annual Report (2022). <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2022/07/22-FSI-Report-Final.pdf>
11. Fragile State Index Annual Report (2023). <https://fragilestatesindex.org/2023/06/14/fragile-states-index-2023-annual-report/>
12. Klijn, E. H., & Koppenjan, J. F. (2020). Public management and policy networks: foundations of a network approach to governance. In: L. Budd, J. Charlesworth, & R. Paton (Eds.), *Making Policy Happen* (pp. 28–40). Routledge. <https://www.amazon.com/Making-Policy-Happen-Leslie-Budd-ebook/dp/B08NFH1JCK>
13. Lysenko, S. O., Veklych, V. O., Kocherov, M. V., Servetskiy, I. V., & Arifkhodzhaieva, T. B. (2021). Two dominant security concepts in Europe and its influence on Ukraine. *Linguistics and Culture Review*, 5(S4), 2029–2040. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8877490.pdf>
14. Lysenko, S., Marukhovskiy, O., Krap, A., Illiuschenko, S., & Pochapska, O. (2023). The Analysis of World Information Warfare and Information Security in the Context of the Russian-Ukrainian War. *Studies in media and communication*, 11(7), 150–158. <https://doi.org/10.11114/smc.v11i7.6414>
15. Mandel, D., & Irwin, D. (2021). Uncertainty, Intelligence, and National Security Decisionmaking. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 34(3), 558–582. <https://doi.org/10.1080/08850607.2020.1809056>
16. Sanger, D. (2022, October 12). Biden's National Security Strategy Focuses on China, Russia, and Democracy at Home. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/10/12/us/politics/biden-china-russia-national-security.html>
17. Sirleaf, M. (Ed.). (2023). *Race and National Security*. Oxford University Press. <https://www.amazon.com/Race-National-Security-Just/dp/0197648231>
18. Decree of the President of Ukraine “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of 30 December 2021, “On the Strategy for Ensuring State Security” No. 56/2022 of 16.02.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>